

didžiulį vaidmenį Lietuvos nacionaliniame judėjime. Jis turėjo daug pasekėjų ir, tuo būdu, pradėjo naują etapą lietuvių tautos istorijoje" ¹⁴.

Taigi, šiuolaikinėje lenkų istoriografijoje yra įvairių Lietuvos XIX a. socialinės ir filosofinės minties aiškinimo bei vertinimo koncepcijų. Su vienomis iš jų galima sutikti, su kitomis — nelabai. Tai visiškai natūralu: mokslinė tiesa išryškėja tik draugiškose diskusijose. Džiugu, kad daugelio reiškinį vertinime mes sutampame, vadinasi, galime daryti išvadą: čia priartėta prie objektyvaus, visapusiško nušvietimo.

Žinoma, mes jokių būdu negalime pasitenkinti vien Lenkijos mokslininkų vykdomų mūsų kultūros bei filosofinės minties istorijos tyrimų konstatavimu. Reikia daugiau ir patiems tyrinėti, nes tik bendromis jėgomis sugebėsime marksistiškai, tikrai mokliškai, visapusiškai, objektyviai nušviesti savo kultūrinį palikimą.

PIRMOJI RESPUBLIKINĖ FILOSOFŲ KONFERENCIJA

1967 m. balandžio 21 ir 22 d. Vilniuje vyko Valstybinio V. Kapsuko universiteto Filosofijos katedros suorganizuota respublikinė filosofų mokslinė konferencija, skirta Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos penkiasdešimtmečiui paminėti. Be respublikos filosofų, konferencijoje dalyvavo nemaža ekonomistų, filologų, psichologų.

Per dvi dienas buvo perskaityta 20 pranešimų mokslinių tyrimų metodologijos, žmonių santykių susvetimėjimo, estetikos, etikos, Lietuvos filosofinės minties istorijos ir kitais klausimais. Pranešimai buvo labai įvairūs ne tik problematikos, bet ir gilumo, originalumo, kūrybiškumo atžvilgiu. Pasitaikė ir banalių formuluočių, ir eklektikos, ir pseudo-propagandos. Bet tai, man rodos, visai natūralu, nes greta tokių žinomų ir patyrusių respublikos filosofų, kaip E. Meškauskas, R. Plečkaitis, J. Repšys, J. Vinciūnas, I. Zaksas, konferencijoje dalyvavo daug jaunų filosofijos dėstytojų ir aspirantų. Mokslas, žinoma, nuolaidų nepripažįsta, tačiau guostis tuo galima.

Dialektine mąstymo logika, griežta argumentacija ir problemišku kryptingumu pasižymėjo E. Meškausko (VVU) pranešimas („Dėl teorijos ir praktikos santykio komunizmo statyboje“), kuriuo prasiėjo konferencija. Pranešėjas kalbėjo apie tai, kaip svarbu metodologiškai sutvarkyti praktinių komunizmo statybos problemų

¹⁴ P. Łossowski, Gazeta „Auszra“ i początek narodowego ruchu litewskiego, str. 128, 129.

kompleksą, „atsižvelgiant į atskirų problemų tarpusavio priklausomybę ir jų mokslinio sprendimo galimybes atitinkamų mokslų kompetencijos ribose“. Kadangi tokie mokslai, kaip bendroji sociologija, politinė ekonomija ir filosofija, užsiima labai bendromis metodologinėmis problemomis,— jie negali išspręsti konkrečių praktinės komunizmo statybos klausimų. Remdamasis šia teorine išvada, pranešėjas kritikavo kai kurių tarybinių filosofų ir ekonomistų požiūrį į komunizmo statybos praktinės moksliskumą kaip socializmo dėsnų „veikimo mechanizmo“ panaudojimą.

Įdomų pranešimą („Žmonių santykių susvetimėjimo įveikimo procesas socializmo sąlygomis“) padarė *J. Repšys* (VVU). Jis polemizavo su jugoslavų Korčulos mokyklos marksistais, „kurie susvetimėjimą ir jo įveikimą laiko centrine socializmo problema“, ir su tais tarybiniais filosofais, kurie, vengdami socializmo diskreditacijos, iš viso nepastebi jame susvetimėjimo reiškinių ir „stoja į metodologinę socializmo etinio vertinimo plokštumą“. Abstraktų susvetimėjimo aiškinimą pranešėjas atmetė, nes jis nesusiejamas su visuomenės ekonominės struktūros analize; toks aiškinimas, jo nuomone, yra „tušti žodžiai“. Žmonių santykių susvetimėjimas — tik klasinės visuomenės produktas, kuriam lemta išnykti drauge su klasine visuomene.

Jutiminio suvokimo vaidmens pažinime klausimu kalbėjo *J. Vincičiūnas* (VVU). Jis bandė atsakyti į klausimą, „koku būdu individo sąmonė susivisuomenina, kaip joje jautimiška gauna racionalybės formą“. Atsiribodamas nuo kai kurių psichologų požiūrio į jautimus kaip į pažintinius aktus, pranešėjas tvirtino, kad „jutiminis sąlytis“ su tikrove yra tik pažinimo sąlyga. Todėl ne jutimo organų „aštrumas“ lemia sugebėjimą pažinti, o tie visuomeniniai kriterijai, kurių pagalba individas vertina pojūčių teikiamą pažintinę informaciją.

I. Zaksas (KMI) išdėstė savo požiūrį į žmogaus nemirtingumą. Pranešėjo nuomone, „žmogus, kaip materialus kūnas, negali visai išnykti, o pavirsta kitomis cheminėmis medžiagomis“; senas žmonių kartas pakeičia naujos, vaikai perima tėvų patyrimą, pagaliau, išlieka žmogaus kūrybos produktai. Dėl to apie žmogaus nemirtingumą gali kalbėti ir marksistas.

E. Krakauskas (VVU) nagrinėjo buržuazinės ideologijos kritiką K. Markso ir F. Engelso „Vokiečių ideologijoje“. Nelabai originalus, bet sklandus ir patetiškas buvo *D. Kapačiauskienės* (KPI) pranešimas „Moralumo kriterijaus problema marksistinės metodologijos požiūriu“. *P. Pečiūra* (VVU) kalbėjo naujų tradicijų ugdymo klausimu,

J. Karosas (VVU) — apie ideologijos vietą ir vaidmenį socialistinės visuomenės vystymesi, *J. Rakauskas* (Leningrado u-tas) — apie visuomeninę darbo pasidalijimą ir socialinės struktūros progresą, *B. Kuzmickas* (KPI Vilniaus filialas) — apie egzistencializmą ir šiuolaikinę buržuazinę psichologiją.

Keturi pranešimai buvo perskaityti estetikos klausimais. *R. Gudaitytė* (VVU) savo pranešime „Hegelis apie meninę kūrybą ir tikrovės pažinimo procesą“ bandė įrodyti, kad, laikydami meną „tam tikro tipo kūrinų visuma“, negalime jo vadinti atspindžiu gnoseologine prasme. *I. Ledas* (VVU) pateikė požiūrių į estetinių vertinimų objektyvumą diferenciaciją. Kiti du pranešimai: „Meno ideologinės funkcijos klausimu“ (*R. Žičkytė*, VVU), „Vadinamas antrasis meno kūrinio planas kaip semiotinė problema“ (*K. Stoškus*, VVU).

Ketvirtadalis konferencijos metu perskaitytų pranešimų buvo skirta mažai iki šiol tyrinėtiems Lietuvos socialinės minties raidos, filosofinių idėjų plitimo klausimams. Nemaža įdomios medžiagos pateikė *R. Plečkaitis* (VVU) pranešime „Naujųjų laikų mokslas ir filosofija Lietuvos mokyklose XVII a. ir XVIII a. pirmoje pusėje“. Pasirodo, tais scholastikos viešpatavimo laikais, kai naujas gamtamokslines ir filosofines pažiūras „tebuvo galima kritikuoti“, mokyklose studentai vis dėlto sužinodavo Koperniko, Bruno, Galilėjaus, Keplerio, Dekarto, Harvéjaus, Paracelso ir kitų mąstytojų pažiūras. Drąsesnieji, linkę į ieškojimus scholastikos dėstytojai net patys priėmė Dekarto požiūrį į refleksą (*S. Losevskis*), pritarė Koperniko sistemai (*T. Požekis* jai simpatizavo jau 1645 m.).

Gamtininko *S. Jundzilo* (1761—1847) gamtamokslines ir filosofines pažiūras nagrinėjo *A. Griška* (VVPI); *B. Genzelis* (VVU) — valstybės problemą XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios Lietuvos sociologijoje. *Z. Angariečio* požiūrį į religijos atsiradimo ir jos egzistavimo sąlygas analizavo *A. Darginavičienė* (VVPI), *V. Kazlauskas* (Konservatorija) pasakojo apie Spalio revoliucijos vertinimą to meto Lietuvos marksistinėje teorijoje.

Kultūrinio palikimo vertinimo klausimu kalbėjo *G. Vaitkūnas* (VDI). Jo nuomone, neteisinga sieti *B. Sruogos*, *V. Mykoliaičio-Putino*, *V. Krėvės*, *J. Vienožinskio*, *P. Galaunės* ir kt. pažiūras su „grynojo meno“ teorija, o jų „tautos dvasios“ koncepciją laikyti mistiška. Tokie kaltinimai esą pagrįsti tik *J. Herbačiausko* ar *Vydūno* adresu. Priešingai, *B. Sruogos*, *V. Mykoliaičio-Putino* pastangos išaiškinti nacionalinį meno savitumą buvusios nukreiptos prieš mistiką.

Po pranešimų vyko diskusijos. Kalbėjo A. Gučas (VVU Pedagogikos ir psichologijos katedra), M. Zakarjan (VVU Rusų k. katedra) ir kt. Buvo pageidaujama ateityje organizuoti įvairių sričių specialistų bendras konferencijas kompleksinio problemų tyrimo rezultatams apsvarstyti. Šią mintį baigiamajame žodyje palaikė ir Universiteto Filosofijos katedros vedėjas E. Meškauskas.

K. Stoškus

RESPUBLIKINĖ KONFERENCIJA KAUNE

Kauno Politechnikos instituto visuomeninių mokslų katedrų pastangomis Kaune 1967 metų spalio 20 ir 21 dieną buvo surengta aukštųjų mokyklų visuomeninių mokslų katedrų dėstytojų respublikinė mokslinė konferencija, skirta Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos 50-mečiui paminėti. Jai paruoštų pranešimų tezės buvo iš anksto atspausdintos specialiaame leidinyje. Konferencija dirbo keturiomis — TSKP istorijos, mokslinio komunizmo, filosofijos ir politinės ekonomijos — sekcijomis.

Filosofijos sekcijos pranešimuose iškelti klausimai buvo gana įdomūs. Doc. A. Čedavičius nagrinėjo religinio jausmo problemą tarybinėje filosofinėje literatūroje. Apibūdinęs skirtingas nuomones — pripažįstančią ir nepripažįstančią religinį jausmą — pranešėjas pateikė argumentų, paremiančių pirmąją nuomonę. Jis pažymėjo, kad problemos sprendimą apsunkina tai, kad stokojama gilesnių, apibendrinančių darbų apie jausmus. Tokie darbai reikalingi socialinei psichologijai giliau tirti, tas labai svarbu ir ateistiniam darbui.

Prof. I. Zaksas savo pranešime aptarė moralumo kriterijų ir jo reikšmę auklėjime. Pranešėjas pažymėjo, kad vienas iš svarbiausių ir kartu sunkiausiai išaiškinamų dalykų yra ekonomikos ir moralės ryšio nušvietimas. Toliau, keldamas priemonių ir tikslo santykio, tikriau sakant, naudojamų priemonių vertinimo klausimą, pranešėjas pabrėžė, kad jį reikia spręsti konkrečiau. Priemonės, kurios naudojamos tikslui pasiekti, reikia vertinti pagal konkrečias socialines tų priemonių panaudojimo sąlygas.

Su dėmesiu buvo išklaustas ir KPI Filosofijos katedros asistento V. Gasiūno pranešimas apie nacionalinės kultūros ypatybes socializmo sąlygomis. Apibūdinęs kultūrą kaip dvasinės ir fizinės žmonių veiklos